

Bedre velferd for fisk og andre dyr i forsøk

Fisk er det klart vanligste forsøksdyret i Norge. Professor Adrian Smith har bygget opp og ledet organisasjonen Norecopa til å bli en svært viktig kilde til kunnskap om hvordan man erstatter eller reduserer bruk av forsøksdyr, og at man utsetter de forsøksdyrene som brukes for minst mulig ubehag.

Pål Mugaas Jensen
palmj@kyst.no

Professor Adrian Smith er opprinnelig en engelsk veterinær, ferdig utdannet i 1979 fra Cambridge.

– Jeg så for meg en karriere som smådyrveterinær i England. Men innen jeg var ferdig, hadde jeg truffet en norsk jente, forteller han.

Dermed endte han opp i Norge. Etter litt forskjellig praksis, tok han en doktorgrad på pelsdyr. Han fikk så en jobb ved forsøksdyravdelingen på Veterinærhøgskolen.

– Så jeg flyttet over fra en kontroversiell dyregruppe til en annen, altså forsøksdyr.

Her fikk han etter hvert et professorat og ble i stillingen helt frem til 2011.

– Vi startet Norecopa i 2007, et navn det har fordi det har sprunget ut fra Ecopa, som står for European Consensus Platform on Alternatives.

Smith var også med og startet Ecopa på slutten av 90-tallet.

Bakgrunnen var en bølge av voldelige aksjoner mot forskere som drev med dyreforsøk.

– Man kunne risikere trusler, dødstrusler til og med. I England kunne man risikere å få en bombe gjennom brevsprekken eller under bilen, sier han.

– Vi ønsket derfor å få de ulike partene rundt bordet for å finne ut om vi kunne

Norsk Fiskeoppdrett har også intervjuet Adrian Smith for en podkast. Den vil bli publisert i løpet av juni på Kyst.no

diskutere oss frem til en felles forståelse av hva som var greit, og hva som ikke var greit og få ned konfliktnivået.

Derfor ble representanter for både forvaltningen, industri, forskning og dyrevern invitert inn.

I 2000 ba Landbruksdepartementet i Norge en ekspertgruppe om å evaluere om vi trengte et såkalt senter for de tre R-ene, som står for replacement, reduction og refinement, altså erstatning, reduksjon og forbedring av dyreforsøk. Da var det allerede 15 land i Europa som hadde et tre-R-senter. Arbeidsgruppen konkluderte i 2001 at det var behov for et slikt senter også i Norge, og ønsket ble innlemmet i dyrevelferdsmeldingen som kom i 2003.

Har eksistert i 18 år

Først i 2007 ble Norecopa opprettet, og kun med en halv stilling, finansiert av Landbruksdepartementet og Fiskeri-departementet.

– Dermed gikk vi til næringskomiteen i forbindelse med de årlige budsjett-behandlingene, og slik fikk vi iallfall økt den til en hel stilling, sier han.

Den stillingen har Adrian Smith hatt siden. De viktigste brukerne av organisasjonen er forskerne selv.

– Vi er ikke en ren dyrevernsorganisasjon, og vi er ikke en del av forvaltningen. Vi er heller ikke en industriell organisasjon. Vi prøver å tilby ressurser om forsøksdyr til de som trenger det, og det er jo forskerne først og fremst.

Han sier de også har hatt en del kontakt med de regulatoriske myndighetene, slik som Mattilsynets forsøksteam f.eks.

– Med kun én stilling har vi fokusert på å samle inn ressurser som kan brukes til å implementere disse tre R-ene.

Den viktigste kanalen er gjennom nettsidene til Norecopa.

Lage retningslinjer for fiskeforsøk

Noe av det man har jobbet frem er retningslinjer for hvordan man definerer belastningen på fisk.

Fiskevelferdsprisen

Fiskevelferdsprisen er etablert av Norsk Fiskeoppdrett, Veterinærinstituttet og Havforskningsinstituttet. Prisen skal løfte frem aktører som har utviklet tiltak som forbedrer fiskevelferden i settefisk-, matfisk- eller stamfiskfasen. Prisen ble første gang utdelt i 2021.

Tidligere vinnere inkluderer Cermaq, Åkerblå og Arbeidsgruppe havbruk.

I 2025 vil Fiskevelferdsprisen bli delt ut under et fiskevelferdsseminar arrangert av Veterinærinstituttet og Havforskningsinstituttet under Aqua Nor i Trondheim i august.

Har du tips til mulige kandidater, send en e-post til enten Kristin Gismervik ved Veterinærinstituttet: stine.gismervik@vetinst.no eller ansvarlig redaktør, Pål Mugaas Jensen: palmj@kyst.no

Norecopa

Norecopa er Norges nasjonale konsensus-plattform for å fremme «de 3 R-ene» (Replacement, Reduction, Refinement) i forbindelse med dyreforsøk.

Norecopa drifter nettsidene norecopa.no med 3R-ressurser. Det er for tiden ca. 10 000 sider, som får ca. 300 000 besøk i året.

Sekretariatet er knyttet til Veterinærinstituttet i Oslo, og mottar en statlig grunnbevilgning gjennom Stortingets midler til forvaltningsstøtte. Norecopa er en selvstendig medlemsorganisasjon som representerer de fire interessepartene rundt dyreforsøk; forvaltningen, industrien, forskningen, dyrevernsbevegelsen.

Norecopa skal i tillegg til å spre kunnskap om de tre R-ene, også fungere som et kompetansesenter for, og tilstrebe konsensus mellom, de fire interessepartene. Norecopa har regelmessig kontakt med forvaltningen, Stortinget og Forskningsrådet, som et ledd i å fremme arbeidet med de 3 R-ene.

Les mer på
Norecopas egne sider:

– EUs direktiv om bruk av forsøksdyr er veldig mye myntet på de typiske laboratoriedyrene. Og det passer jo dårlig for fisk, så vi har lagd en variant av disse retningslinjene som er spisset mot fisk og de prosedyrene som gjøres på fisk. Så på den måten har vi forhåpentligvis bidratt litt til innsikt og forståelse.

Dehar også hatt interne lukkede møter med for eksempel med vaksineprodusenter.

Fisk utgjør over 95 % av forsøksdyrene som brukes i Norge.

– Men det er viktig å understreke at fisk ikke bare er en dyreart. Det er 36 000 forskjellige dyrearter, og vi må helst ha artsspesifikke retningslinjer for fisken, akkurat som vi har for pattedyrene.

– Det har vært altfor få retningslinjer for god håndtering av fisk i forsøkssammenheng. Og det mangler vi fortsatt. Både artsspesifikke og situasjonsspesifikke retningslinjer. Fisk brukes jo i mange ulike sammenhenger, og vi trenger gode protokoller for alle disse metodene.

I takt med nærings behov

Han påpeker at utviklingen i antall fisk i forsøk har gjenspeilet utviklingen i oppdrettsnæringen.

– Det har vært styrt av for eksempel behov for nye vaksiner, medisiner mot lus og behov for utprøving av ny teknologi.

Og man ser hvordan dette er gjenspeilet i tallene.

– Vi så det veldig tydelig i 2016, da det var behov for store forsøk i forbindelse med behandling av lakselus. Det året ble det benyttet over 11 millioner forsøksfisk, som er langt over det totale antallet forsøksdyr som brukes i Europa i dag.

Han understreker at fiskeforsøk alltid vil være store i forhold til museforsøk, fordi mye av det gjøres i merder, gjerne under kommersielle forhold.

– Men det er nok mulig å redusere bruken av fisk i enkelte sammenhenger. Vi kan nok jobbe mer med eksperimentelt design. Det er også et eget fag som kanskje vi må bruke mer tid på når det gjelder fiskeforsøk også.

Når det kommer til fremtiden for bruk av fisk som forsøksdyr sier Smith at veldig mye er styrt av de regulatoriske myndighetene. Et eksempel er antallet dyr som skal brukes i tester knyttet til vaksineproduksjon.

– Men jeg tror kanskje vaksineproducentene kan utøve litt press på myndighetene til å endre tallene. Kanskje vi kan gjøre flere forsøk som pilotstudier i mindre forhold, før de gjøres til fullskala i oppdrettsanlegg.

– Vi har behov for mer kunnskap om standardisering av prosedyrer og jeg tenker at det er behov for mer forskning og kunnskap om å nedsette stress og smerte hos fisk. Det er et område som er under rivende utvikling. Delvis fordi vi har brukt så lang tid på å diskutere om fisken kjenner smerte i det hele tatt, påpeker han.

Man har derfor begynt å finne smerte-tilsendende midler som kan brukes i fiskeforsøk der det er behov. Han mener derfor man trenger flere fiskeforsøksspesialister som kan jobbe med dette.

Snart en aktiv pensjonist

Adrian Smith fylte 70 i januar i år og skal fra 1. februar neste år av bli pensjonist. Men han har ingen planer om å synke ned i godstolen foran TV-en av den grunn.

– For det første bor jeg på et småbruk, så vi har mye vi kan drive med her. Jeg er også aktiv i Rotary og skal bli president i den lokale klubben fra 1. juli i Rotary. Og jeg har barnebarn, forteller han.

Han forsvinner nok ikke helt ut av Norecopa-systemet heller.

– Jeg vil nok være en slags konsulent for den eller de som overtar i en stund fremover. Jeg har også et stort nettverk, ikke minst i utlandet, og jeg har lyst til å introdusere de som kommer etter meg til gode kolleger utenfor landegrensene.

Og utenlands gjøres det mye på bruk av f.eks. cellekulturer som direkte alternativ til dyrebesøk.

– Her er vi bare i startgropen, så det blir viktig for norske forskere å samarbeide med de i utlandet som driver med det samme, sier Smith •

Professor Adrian Smith har bygget opp Norecopa etter modell fra det europeiske Ecopa. Å spre kunnskap som resulterer i de tre R-ene; Replacement, Reduction, Refinement i forbindelse med dyreforsøk, er helt sentralt. Nå er han nominert til dette årets Fiskevelferdspris. Foto: Norecopa